

*О. П. Подцерковний*

**ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ВРАХУВАННЯ  
ТЕОРІЇ ГРОШОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ПРАКТИЦІ  
ВИРІШЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ**

Теорія грошових зобов'язань отримала сьогодні досить ґрунтовний розвиток завдяки як вітчизняним, так і зарубіжним дослідженням. Достатньо згадати роботи такого видатного знавця грошового права, як Л. А. Лунць: «Гроші і грошові зобов'язання. Юридичне дослідження» (1929) і «Грошове зобов'язання в цивільному і колізійному праві капіталістичних країн» (1949 р) [1], роботи сучасних правознавців, російських та українських: Є. О. Алісова [2], В. А. Белова [3], І. А. Безклубого [4], Д. Г. Лаврова [5], Л. О. Новосьолову [6] та багатьох інших, у тому числі автора цієї статті [7]. В основі таких досліджень — юридичні ознаки та юридичні властивості грошей, що отримують здебільшого універсальний характер у системі сучасних економічних відносин, у тому числі завдяки глобалізації та економічній інтеграції у світовому просторі.

Аналіз практики розгляду господарських спорів щодо відповідальності за порушення грошових зобов'язань дозволяє углядіти низку суперечливих тенденцій, одна із яких ґрунтується на не досить послідовному врахуванні теорії грошових зобов'язань, що сформувалася у вітчизняній правовій доктрині та впливає із традицій правозастосування у цій сфері. Разом із тим судові тлумачення, що уходять у різку суперечність із існуючими правовими поглядами на таку відчутну сферу, якою є сфера використання грошей та грошових правовідносин, можуть негативним чином вплинути на економічні процеси загалом. Адже у результаті переорієнтації суб'єктів господарювання на нові наслідки реалізації взаємних прав та обов'язків із платіжними засобами можуть виникати непередбачувані явища економіко-правової дійсності, які змінюватимуть баланс у товарно-грошових відносинах та виводитимуть грошові відносини за межі загальної логіки господарських механізмів. У цьому контексті варто приділити особливу увагу новітнім тлумаченням сфери

грошових зобов'язань, що здійснюються Вищим господарським судом України.

Одним із комплексних інтерпретаційних актів у цій сфері має виступити постанова Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування законодавства про відповідальність за порушення грошових зобов'язань», проект якої розіслано у вересні 2013 членам Науково-консультативної ради ВГСУ (далі — Проект постанови).

Зміст Проекту постанови Пленуму Вищого господарського суду України (далі — ВГСУ) переконує у його надзвичайній актуальності, обґрунтованості переважної кількості висновків та у загальній відповідності практиці розгляду господарських спорів Вищим господарським судом, Верховним Судом України.

Зокрема, слід відзначити вдалим підп. 1.1 Проекту постанови, в якому зазначено, що грошові зобов'язання є правовідношенням, в якому одна сторона зобов'язана оплатити поставлену продукцію, виконану роботу чи надану послугу в грошах, а друга сторона вправі вимагати від першої відповідної оплати, тобто в якому передбачено передачу грошей як предмета договору або сплату їх як ціни договору. Така позиція вірно відображає цілісний та самостійний характер грошових зобов'язань у системі численних двосторонніх товарно-грошових відносин, коли грошові зобов'язання виокремлюються з-поміж інших відносин не лише своїм суб'єктно-об'єктним складом, але й засобами відповідальності, порядком, місцем, строками, черговістю виконання, специфічними інститутами, як от банкрутство, факторинг, наявністю розвинутої та спеціальної системи нормативно-правового забезпечення виникнення, зміни та припинення цих зобов'язань.

Вдало відмічено, що судам слід виходити з приписів ч. 2 ст. 530 ЦК України у випадку не встановленого договором або законом строку (терміну), у який повинне бути виконане грошове зобов'язання.

Позитивним є зазначення у підп. 1.9 Проекту постанови, що за загальним правилом, закріпленим у ч. 1 ст. 625 ЦК України, боржник не звільняється від відповідальності за неможливість виконання ним грошового зобов'язання. Тому у випадках порушення грошового зобов'язання суди не повинні приймати доводи боржника про неможливість виконання або відсутність вини.

Особливо важливо для практики те, що у підп. 1.11 Проекту постанови чітко зазначено, що до обов'язку суду відноситься з'ясування обставин, пов'язаних з правильністю здійснення позивачем розрахунку позовних вимог щодо відповідальності за порушення грошових зобов'язань, що є необхідним для додавання елементів обґрунтованості рішень господарських судів у цій сфері.

Науково обґрунтованим слід визнавати й напрями вирішення у Проекті постанови питань про стягнення пені за порушення грошових зобов'язань. Незважаючи на певні поправки, слід відзначити п. 4 та 5, які

диференціюють стягнення процентів річних від простроченої суми та стягнення сум інфляційних нарахувань.

Аналізований інтепретаційний акт містить й інші численні позитивні положення.

Водночас проект постанови Пленуму ВГСУ не позбавлений і істотних недоліків та дискусійних місць, що почасти не відповідають досягнутому рівню праворозуміння у цій сфері.

1. Не можна погодитися із положеннями п. 1.6 Проекту постанови стосовно наступного: «Подання ж кредитором позовної заяви, адресованої господарському суду (а не боржнику) і надіслання останньому як відповідачеві копії такої заяви є складовими судової процедури, а не цивільних правовідносин, і відповідні дії не можуть розглядатися як вимога у розумінні зазначеної норми ЦК України. Водночас непред'явлення кредитором згаданої вимоги до закінчення розгляду справи по суті означає, що строк (термін) виконання грошового зобов'язання не настав, а відтак позов не може бути задоволений».

Такі положення щонайменше невірно відтворюють практику Верховного Суду України щодо обрахування строку заявлення вимог кредитора. Зокрема, у рішенні Верховного Суду України від 28 листопада 2011р. у справі № 3-127гс11 вказано: «Оскільки законом не визначено форму пред'явлення такої вимоги покупця, останній може здійснити своє право будь-яким шляхом: як шляхом звернення до боржника з претензією, листом, телеграмою тощо, **так і шляхом пред'явлення через суд вимоги у визначеній законом процесуальній формі — формі позову**. Обмеження заявників у праві на судовий захист шляхом відмови у задоволенні позову за відсутності доказів попереднього їх звернення до продавця з вимогами, оформленими в інший спосіб, ніж позов (відмінними від нього), **фактично буде призводити до порушення принципів верховенства права, доступності судового захисту**, суперечити положенням частини другої статті 124 Конституції України та позиції Конституційного Суду України в рішенні від 9 липня 2002 року № 15-рп/2002 у справі за конституційним зверненням щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів), згідно з якою **вирішення правових спорів у межах досудових процедур є правом, а не обов'язком особи, яка потребує такого захисту**» (виділено мною. — О. П.) [8].

Отже, у цьому рішенні Верховного Суду України справедливо підтверджено, що подання позову має не лише процесуальне, але й матеріально-правове значення.

Тут має бути враховано, що немає жодних доктринальних підстав для невизнання позовної вимоги формою відповідної грошової вимоги кредитора (зобов'язаної сторони у зобов'язанні). Адже, як справедливо зазначено у підручнику за редакцією професора Ю. С. Червоного, «позов — це вимога позивача до відповідача, звернена через суд про захист пору-

шеного, невизнаного чи оспорюваного права чи інтересу, здійснена у визначеній законом процесуальній формі [9].

Для цього випадку один із найбільш шановних вітчизняних процесуалістів, М. А. Гурвіч, зазначав, що «представлялось бы явным и неоправданным формализмом не допускать перехода от иска о признании к иску о присуждении, если, например, срок требования или его условие наступили во время процесса» [10]. Іншою мовою, не можна відривати процесуальну вимогу від матеріальної вимоги. Принаймні, закон розмежовує матеріально-правові наслідки для позовної заяви або іншого процесуального документа чи процесуальної дії, з одного боку, та для певних документів чи навіть дій суб'єктів права у іншій (непроцесуальній) діяльності, з іншого. Наприклад, визнання позову при поясненні представника відповідача у судовому засіданні має не менше доказове значення, ніж позасудове визнання вимоги кредитора боржником, може бути цілком покладено в основу підтвердження провини боржника при обґрунтуванні задоволення позову кредитора. Простою мовою — будь-які процесуальні дії мають й матеріально-правове значення, але не кожна матеріально-правова дія має процесуальне значення (адже таке значення здебільшого вимагає саме особливої процесуальної форми). Лише у виняткових випадках, прямо зазначених у законі чи договорі, певна форма діяльності (дій, документів тощо) вимагається для виникнення, зміни чи припинення майнових прав та обов'язків суб'єктів права.

Таким чином, враховуючи доктринальні підходи, а також обов'язковість рішень Верховного Суду для усіх судових органів згідно з ст. 111-28 ГПК, положення п. 1.6 щодо обрахування строку вимоги про сплату грошових коштів мають бути змінені.

2. У цілому вірно за висновком, але не точно за обґрунтуванням викладено положення абз. 1 п. 1.9 Проекту постанови: «За загальним правилом, закріпленим у частині першій статті 625 ЦК України, боржник не звільняється від відповідальності за неможливість виконання ним грошового зобов'язання у зв'язку з відсутністю у нього необхідних коштів, оскільки гроші завжди є в цивільному та господарському обігу». У цьому разі останнє обґрунтування не точно відображає правову природу грошових зобов'язань.

Зокрема, Л. А. Лунць справедливо зазначав, що саме *завдяки замінності одного роду грошей іншим «виконання грошового зобов'язання ніколи не може стати об'єктивно неможливим»* [1, с. 101]. Виступаючи знаряддям обміну в товарному обороті, гроші сприймаються не конкретним складом монет чи паперових купюр, а родовим поняттям платіжної сили й суми грошової одиниці. Ця властивість грошей проявляється по-різному. Це і можливість погашення грошового зобов'язання в іноземній валюті національною валютою, і відсутність припинення зобов'язання у випадку вилучення грошей з обігу, і інші прояви, визначені у законі. Наприклад, ст. 391 ЦК України, що субсидіарно за-

стосовується також до господарських відносин, прямо передбачає, що гроші не можуть бути витребувані від добросовісного набувача.

Таким чином саме замінність як юридична властивість грошей обумовлює правило ч. 1 ст. 625 ЦК України й ч. 1 ст. 229 ГК України — боржник не звільняється від відповідальності за неможливість виконання ним грошового зобов'язання. Обставина того, що «гроші завжди є у цивільному та господарському обігу», нічого у цьому значенні не пояснює та є незрозумілою з погляду доктрини та практики господарювання. Можна навести досить великий перелік речей, які постійно існують у цивільному та господарському обігу, але лише стосовно грошей та, відповідно, грошових зобов'язань встановлене правило, яке фактично означає відсутність врахування вини боржника при вирішенні питання про застосування штрафної санкції. Саме цей випадок протистоїть загальному правилу, відомому цивільному та господарському праву про презумпцію вини особи. Презумпція винуватості правопорушника у більшості господарських охоронних правовідносинах може бути спростована у судовому порядку, але відсутність вини боржника не може враховуватися саме при порушенні грошових зобов'язань.

3. Досить помітна нездолана внутрішня суперечність міститься в абз. 2 п. 1.9 Проекту постанови: «Водночас необхідно мати на увазі, що за приписом частини третьої статті 550 ЦК України кредитор **не має права на неустойку** (в тому числі пеню та штраф) у разі, якщо боржник згідно із статтею 617 цього Кодексу **не звільняється** від відповідальності за порушення зобов'язання».

Застосування прийомів логічного тлумачення у системному розумінні приписів ЦК України дозволяє у цьому разі цілком виявити помилку.

Зокрема, можна помітити, що у ст. 550 ЦК йдеться про випадок, коли «боржник **не відповідає** за порушення зобов'язання», а не про випадок, коли він «**не звільняється** від відповідальності» (курсив мій. — О. П.). Відповідно до ч. 2 ст. 617 ЦК випадок, коли «боржник не звільняється від відповідальності», слугує виключенням з загального правила ч. 1 ст. 617, про яке і йдеться у ст. 550 ЦК, тобто коли «боржник звільняється від відповідальності». Тому при обґрунтуванні правила ст. 550 ЦК варто говорити про загальне правило ст. 617, а не про його виключення.

Таким чином, в абз. 2 п. 1.9 Проекту постанови слова «**не звільняється** від відповідальності» потребують заміни на слова «**звільняється** від відповідальності».

4. Досить невизначено, а отже, невірно може бути сприйняте на практиці положення останнього абзацу п. 2.1 Проекту постанови: «частина шоста статті 231 ГК України не встановлює розміру відповідальності за порушення грошових зобов'язань, а лише визначає спосіб обчислення пені, який має застосовуватися сторонами, якщо інше не узгоджено ними в договорі».

З такого розуміння може бути зроблено сумнівний висновок про те, що визначення порядку обрахування пені у розмірі облікової ставки



НБУ не є розміром відповідальності. Але ж якщо ставити так питання, тоді можна дійти до абсурдного висновку про те, що коли у договорах сторони повсюдно передбачають аналогічні умови щодо обрахування пені у розмірі облікової ставки НБУ, тоді не йдеться про встановлення розміру відповідальності? Тлумаченням від супротивного можна зробити висновок, що якщо б пеня у розмірі облікової ставки НБУ не була б розміром відповідальності, тоді б законодавець у ст. 343 ГК України, а також у Законі України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» від 22.11.1996 не зміг би обмежити розмір стягнення за грошовими зобов'язаннями подвійним розміром облікової ставки НБУ. Адже не можна обмежити розмір сплати іншими категоріями, аніж певним розміром.

Як видається, спростування дії положень ст. 231 ГК — а саме таким чином виглядає відповідне тлумачення у Проекті постанови — виходить за межі компетенції Пленуму ВГСУ, як і будь-якого іншого судового органу.

Систематичне тлумачення ч. 6 ст. 231 ГК вказує на те, що цими положеннями саме встановлено розмір відповідальності, що застосовується як законна неустойка, якщо інше не передбачено у договорі. Зокрема, словосполучення «**якщо інший розмір відсотків** не передбачено законом або договором» (курсив мій. — О. П.) чітко вказує на те, що йдеться саме про розмір відповідальності.

Власне назва ст. 231 ГК — «Розмір штрафних санкцій» — недвозначно вказує на те, що у положеннях статті саме йдеться про розмір штрафних санкцій, тобто про розмір відповідальності.

Тим паче, що позиція Проекту постанови суперечить власним висновкам ВГСУ, доведеним до відома нижчих судів у попередніх тлумаченнях. Зокрема, у п. 4 Оглядового листа ВГСУ від 29.04.2013 № 01-06/767/2013 досить вірно визначено, що «такий вид забезпечення виконання зобов'язання, як пеня **та її розмір**, встановлено ... частиною шостою статті 231 ГК України» (курсив мій. — О. П.).

6. Недостатньо враховують особливість господарських правовідносин по відношенню до загальноцивільних положення п. 2.3 Проекту постанови, де зазначено, що «сторони можуть домовитися **про збільшення або зменшення встановленого законом розміру пені**, зазначивши про це в договорі. Таке зменшення допускається, якщо інше не передбачено законом (абзаци другий і третій частини другої статті 551 ЦК України, частина друга статті 231 ГК України)».

У ст. 551 ЦК зроблене застереження, що «сторони можуть домовитися про зменшення розміру неустойки, встановленого актом цивільного законодавства, **крім випадків, передбачених законом**».

Такий випадок встановлений саме положеннями ч. 1 ст. 231 Господарського кодексу, що не враховано у Проекті постанови пленуму ВГСУ. Зокрема, у ст. 231 ГК зазначено: «Законом щодо окремих видів зобов'язань може бути визначений розмір штрафних санкцій, **зміна**

*якого за погодженням сторін не допускається*». Ці положення саме й мають бути витлумачені на користь того, що у випадку, якщо законом чітко визначений розмір штрафних санкцій як імперативна норма, сторони не можуть його змінювати у договорі. Інакше б імперативна норма законодавця без його відома перетворювалася б актом тлумачення у диспозитивну норму, яку можна змінити у договорі на власний розсуд.

Разом із тим у п. 37 інформаційного листа Вищого господарського суду України від 07.04.2008 № 01-8/211 «Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України» цілком ґрунтовно вказано: «Абзац перший частини третьої статті 6 ЦК України, згідно з яким сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд, слід застосовувати разом із абзацом другим, де сказано, що сторони в договорі не можуть відступити від положень актів цивільного законодавства, якщо в цих актах прямо вказано про це, а також *у разі, якщо обов'язковість для сторін положень актів цивільного законодавства впливає з їх змісту* або із суті відносин між сторонами. Таким чином, *сторони не можуть врегулювати свої відносини на власний розсуд* не тільки тоді, коли в нормі сказано «сторони в договорі не можуть відступити від положень...» або міститься подібний вираз, а і тоді, коли обов'язковість для сторін положень певної норми впливає з її змісту — тобто тоді, коли зі змісту норми можна зробити висновок, що *норма є імперативною*» (курсив мій. — О. П.).

У цих положеннях вірно підмічено, що імперативні положення господарського законодавства стосовно встановлення конкретного розміру відповідальності не можуть змінюватися у договорі. Це впливає власно із природи імперативної норми. Лише у випадку, коли законодавець надав відповідну можливість сторонам договору, зміна розміру відповідальності у договорі може припускатися.

У супротивному випадку виникала б загроза для публічного порядку, коли у договорах публічно-господарської спрямованості суцільно переглядалися б імперативні норми законодавства щодо розміру відповідальності сторін договору. Наприклад, такі норми встановлено у ч. 5 ст. 29 Закону України «Про приватизацію державного майна», у ст. 14 Закону України «Про державний матеріальний резерв», у ст. 36 Закону України «Про телекомунікації», у ст. 1 Закону України «Про відповідальність суб'єктів підприємницької діяльності за несвоєчасне внесення плати за спожиті комунальні послуги та утримання прибудинкових територій» тощо. У цих положеннях визначено розмір відповідальності сторін як імперативна норма, а тому розмір цієї відповідальності — саме у силу обмежень ч. 1 ст. 231 ГК України — не може змінюватися без спеціального дозволу законодавця.

Таким чином, положення ст. 551 ЦК України повинні застосовуватися у сфері господарювання з урахуванням особливостей положень ч. 1 ст. 231 ГК України, які встановлюють неприпустимість зміни розміру

штрафних санкцій, якщо такий розмір визначений у законі як імперативне правило.

7. Одне з найсуперечливих місць Проекту постанови — положення п. 5.2 та 6.1. Суперечлива практика ВГСУ із цього питання також загальновідома.

У п. 5.2 Проекту постанови зазначається, що «обов'язок боржника сплатити суму боргу з урахуванням індексу інфляції та процентів річних **не виникає у випадках повернення коштів особі**, яка відмовилася від прийняття зобов'язання за договором (стаття 612 ЦК України), **повернення** сум авансу та завдатку, повернення коштів у разі припинення зобов'язання (в тому числі шляхом розірвання договору) за згодою сторін або визнання його недійсним, відшкодування збитків та шкоди, повернення безпідставно отриманих коштів (стаття 1212 ЦК України), оскільки відповідні дії вчиняються сторонами **не на виконання взятих на себе зобов'язань, а з інших підстав**» (курсив мій. — О. П.).

Такі положення інтерпретаційного акту кореспондують із тлумаченнями, викладеними у п. 6.1 Проекту постанови.

Але, по-перше, у цьому разі у п. 5.2 Проекту постанови по суті невірно сприймається категорія грошового зобов'язання.

Грошові зобов'язання, а відповідно й відповідальність за їх виконання, виникають не лише у зв'язку із «взяттям на себе» зобов'язань боржником, тобто за правочином, але й у зв'язку із приписами закону.

Як правильно зазначено у рішенні Верховного Суду у справі 6-49цс12 від 6 червня 2012 року, «грошовим слід вважати будь-яке зобов'язання, що складається, у тому числі, з правовідношення, в якому праву кредитора вимагати від боржника виконання певних дій відповідає кореспондуючий обов'язок боржника сплатити гроші на користь кредитора» [11].

Зокрема, повернення безпідставно отриманих коштів (ст. 1212 ЦК України) — прямо визначається у ЦК України як зобов'язання, яке виникає «з часу, коли ця особа дізналася або могла дізнатися про володіння цим майном без достатньої правової підстави», з якого і виникає право вимагати не лише повернення коштів, але й доходів від користування цим майном» (ч. 1 ст. 1214 ЦК).

По-друге, у цьому разі потребує вирішення проблема співвідношення положень ст. 536 та ч. 2 ст. 625 ЦК України.

У п. 6.1 Проекту постанови у цілому вірно зазначено про те, що «проценти річних, про які йдеться у частині другій статті 625 ЦК України, необхідно відрізнити від процентів за користування чужими коштами, передбачених статтею 536 названого кодексу. Стягнення процентів річних є заходом відповідальності за порушення грошового зобов'язання і одночасно, як зазначалося, способом захисту майнового права та інтересу кредитора, тобто зобов'язання сплатити кошти, тоді як проценти, зазначені у статті 536 ЦК України, — це плата за користування чужими коштами, в тому числі безпідставно одержаними, збереженими грішми (стаття 1214 ЦК України)».



Разом із тим особливі положення ч. 2 ст. 625 ЦК не можна вважати такими, що є неспівставними за обсягом предмету регулювання, такими, що не підпадають під спеціальні положення по відношенню до загального правила ст. 536 ЦК.

Адже неможливо уявити собі обов'язок щодо повернення коштів, який існує у ролі певної плати, відмінної від зобов'язання щодо повернення коштів. Несвоечасне повернення коштів за своєю суттю саме й є порушенням грошового зобов'язання.

Інакше необхідно було б визнати, що неповернення коштів є правомірною дією, не є порушенням обов'язку щодо повернення коштів, не є простроченням грошового зобов'язання. А це у свою чергу суперечило б загальноприйнятому поняттю прострочення, природі грошових зобов'язань та спотворювало би природу відносин між кредитором та боржником.

Положення статті 536 ЦК охоплюють собою як випадки нарахування плати за користування коштами під час правомірного користування коштами (під час дії договору), так і під час неправомірного користування (під час порушення договору), що за природою є простроченням та врегульовано законом — ч. 2 ст. 625 ЦК.

Іншою мовою, *проценти за несвоечасне повернення грошових коштів згідно з ч. 2 ст. 625 ЦК — це спеціальний випадок застосування ст. 536 ЦК, що діє в умовах прострочення платежу.*

Відсилання у положеннях ст. 1212 ЦК до ст. 536 ЦК підтверджує, що нарахування процентів за зобов'язаннями з повернення неправомірно отриманих коштів підпорядковується загальним вимогам ЦК щодо плати за користування коштами, у тому числі передбачає дію відсилання у ст. 536 ЦК до спеціального закону — у даному разі — ч. 2 ст. 625 ЦК.

Саме тому положення ст. 625 ЦК України щодо відповідальності за прострочення виконання грошового зобов'язання мають бути витлумачені як такі, що розповсюджуються на усі випадки, коли грошове зобов'язання, чи то договірне, чи то позадоговірне, виникло, але прострочене. У зв'язку із цим необхідно внести зміни до п. 5.2 та п. 6 Проекту постанови Пленуму ВГСУ.

Серед іншого це узгодить положення п. 5.2 Проекту постанови із положеннями п. 5.3 та 5.4, де зокрема визначається про застосування положень ст. 625 ЦК до правовідносин зі сплати коштів, що виникли на підставі Закону «Про господарські товариства», а також на підставі рішення суду.

8. Положення п. 8.2 Проекту постанови суперечать рішенням Верховного Суду та позиції ВГСУ, викладеній раніше в Оглядовому листі ВГСУ від 29.04.2013 № 01-06/767/2013 щодо застосування положень ст. 625 ЦК.

У п. 8.3 Проекту постанови зазначено: «Якщо за договором сума платежу, що визначена в іноземній валюті, на день виникнення у відповідача грошового зобов'язання перераховується у гривню і в подальшо-

му на день фактичної сплати коштів згідно з таким перерахунком не змінюється, то з моменту перерахунку грошове зобов'язання є гривневим і у випадку прострочення його виконання боржник відповідно до частини другої статті 625 ЦК України зобов'язаний на вимогу кредитора сплатити борг з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення».

Разом із тим, у Оглядовому листі ВГСУ від 29.04.2013 № 01-06/767/2013, що більшою мірою ґрунтується на рішеннях Верховного Суду та викликає підтримку з доктринальних позицій, зазначено зовсім інше: «Вираження у договорі грошових зобов'язань в іноземній валюті ... унеможливорює урахування розрахованого Державним комітетом статистики України індексу інфляції для обґрунтування вимог, пов'язаних із знеціненням валюти боргу, оскільки офіційний індекс інфляції, що розраховується Державним комітетом статистики України, визначає рівень знецінення національної грошової одиниці України, тобто зменшення купівельної спроможності гривні, а не іноземної валюти» (див. Ухвалу Верховного Суду України № 6-9644св07, постанову Вищого господарського суду України від 31.01.2012 у справі № 18/113-53/81 тощо).

Таким чином, п. 8.2 Проекту постанови потребує уточнення.

Підводячи підсумок, можна зазначити, що акти сучасного професійно-орієнтованого тлумачення не мають уходити у явну суперечність із досягнутим рівнем розуміння правових явищ у доктрині права. Принаймні, для зміни поглядів на правову матерію у сфері грошей мають змінитися певні властивості грошей, і такі зміни мають бути пояснені. Якщо ж зміна судових тлумачень відбувається поза об'єктивних процесів розвитку грошей та банківництва, тоді виникає розбіжність між юридичною та реальною (економічною) формою суспільного розвитку. І справа не лише у тому, що за природою таких розбіжностей вони заважають формуванню цілісного та однакового правозастосування, загрожують сприйняттю актів тлумачення юридичною громадськістю та, відповідно, можуть похитнути авторитет рекомендаційних тлумачень вищих судових органів. Основна проблема виникає у тому, що саме економічні категорії мають виступати об'єктивним критерієм перегляду усталених правових підходів на організацію майнових відносин, а не навпаки. Причому тут має враховуватися достатньо прогресивний рівень сучасного вітчизняного цивільного та господарського права, які заклали основні засади ринкової економіки. Якщо ж такої відповідності не дотримуватися, тоді правові положення втрачуть власне прогресивне значення і заважатимуть економічному розвитку, чого припустити у жодному разі не можна.

## Л і т е р а т у р а

1. Лунц Л. А. Деньги и денежные обязательства в гражданском праве / Л. А. Лунц. — М.: Статут, 1999. — 352 с.

2. Алісов Є. О. Гроші і грошовий обіг: теоретичні засади та стан правового регулювання в Україні : монографія / Є. О. Алісов. — Х. : Ксилон, 2004. — 326 с.
3. Белов В. А. Денежные обязательства / В. А. Белов. — М. : АО «Центр ЮрИнфоР», 2001. — 237 с.
4. Безклубий І. А. Банківські правочини: цивільно-правові проблеми : монографія / І. А. Безклубий. — К. : Вид.-полігр. центр «Київський університет», 2005. — 378 с.
5. Лавров Д. Г. Денежные обязательства в российском гражданском праве / Д. Г. Лавров. — СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. — 250 с.
6. Новоселова Л. А. Проценты по денежным обязательствам / Л. А. Новоселова. — М. : Статут, 2003. — 192 с.
7. Подцерковный О. П. Денежные обязательства и расчетные правоотношения в Украине : монография / О. П. Подцерковный. — О. : Студия «Негоциант», 2005. — 308 с. ; Подцерковный О. П. Грошові зобов'язання господарського характеру: проблеми теорії і практики : монографія / О. П. Подцерковный. — К. : Юстініан, 2006. — 424 с.
8. Постанова Верховного Суду України від 28 листопада 2011 у справі № 3-127гс11 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/afa09f3bdfbecdccc2257967002baaf4/\\$FILE/3-127%D0%B3%D1%8111.doc](http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/afa09f3bdfbecdccc2257967002baaf4/$FILE/3-127%D0%B3%D1%8111.doc).
9. Цивільний процес України : підручник / за ред. Ю. С. Червоного. — К. : Істина, 2007. — С. 219.
10. Гурвич М. А. Право на иск / М. А. Гурвич ; ред. А. Ф. Клейман. — М. : Изд-во Акад. наук СССР, 1949. — С. 150.
11. Постанова Верховного Суду у справі 6-49цс12 від 6 червня 2012 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/c479291f06d3cf4cc2257a1e002d4edc/\\$FILE/6-49%D1%86%D1%8112.doc](http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/c479291f06d3cf4cc2257a1e002d4edc/$FILE/6-49%D1%86%D1%8112.doc).

#### **А н о т а ц і я**

**Подцерковный О. П. Щодо необхідності врахування теорії грошових зобов'язань у практиці вирішення господарських спорів.** — Стаття.

Стаття присвячена обґрунтуванню необхідності врахування теорії грошових зобов'язань при вирішенні господарських спорів у господарських судах України. Зроблено зауваження щодо інтерпретаційних актів Вищого господарського суду України у сфері грошових зобов'язань. Надано тлумачення поняттю заміності грошей, визначення розміру штрафних санкцій у господарських відносинах, порядку сплати неустойки та законних процентів при порушенні грошових зобов'язань, особливостей виконання зобов'язань в іноземній валюті.

**Ключові слова:** грошові зобов'язання, роз'яснення Вищого господарського суду України, штрафні санкції у сфері господарювання, неустойка, проценти, іноземна валюта.

#### **А н н о т а ц и я**

**Подцерковный О. П. О необходимости учета теории денежных обязательств в практике разрешения хозяйственных споров.** — Статья.

Статья посвящена обоснованию необходимости учета теории денежных обязательств при решении хозяйственных споров в хозяйственных судах Украины. Сформулированы замечания к интерпретационным актам Высшего хозяйственного суда Украины в сфере денежных обязательств. Предоставлено толкование понятия заменимости денег, определения размера штрафных санкций в хозяйственных отношениях, порядка уплаты неустойки и законных процентов при нарушении денежных обязательств, особенностей выполнения обязательств в иностранной валюте.

**Ключевые слова:** денежные обязательства, разъяснения Высшего хозяйственного суда Украины, штрафные санкции в сфере хозяйствования, неустойка, проценты, иностранная валюта.

### S u m m a r y

***Podtserkovnyi O. P.* About the need to consider the theory of monetary obligations in the practice in dealing with commercial disputes. — Article.**

Article is devoted to the justification of the need to consider the theory of monetary obligations in dealing with commercial disputes in the economic courts of Ukraine. It is worded remarks on interpretive acts of the Supreme Economic Court of Ukraine in the sphere of monetary obligations. It is given the interpretation of the concept of substitutability of money, determining the amount of penalties in economic relations, the order for payment of penalty and legitimate percents in case of violation of monetary obligations, specialization for obligations in foreign currency.

***Keywords:*** monetary obligations, interpretive acts of the Supreme Economic Court of Ukraine, the penalties in economic relations, penalty, percents, foreign currency.